

Metodické poznámky obecně a poznámky k fonetice

V tomto dokumentu najdete obecné informace k práci s učebnicí Léto s češtinou. Podrobné informace k jednotlivým lekcím, jejím částem a cvičením jsou rozděleny do dokumentů podle lekcí.

Učebnice Léto s češtinou

1. Je určena začátečníkům a falešným začátečníkům.
2. Očekává se její použití převážně v heterogenních skupinových kurzech.
3. Byla vytvořena pro výuku intenzivního kurzu na Letní škole slovanských studií.

Ad 1

- Předpokládá se, že učebnici budou používat úplní začátečníci, kteří se česky nikdy neučili a nežijí v českém prostředí. Z tohoto důvodu se postupuje velmi pomalu a s důrazem na spirálovité učení gramatických jevů a pomalé představování a časté opakování slovní zásoby.
- Cvičení jsou řazena hierarchicky: nejprve cvičení, u kterých se student soustředí pouze na jednu věc – buď na novou slovní zásobu (např. výběr vhodného slovesa do kontextu či k obrázku), nebo na gramatiku (tvoří správný tvar), teprve posléze následují cvičení náročnější, ve kterých musí zvládnout obojí najednou.
- Gramatická cvičení jsou často připravena tak, aby je následně studenti mohli použít v jednoduchých řízených párových konverzacích a tím došlo k dalšímu opakování a upevňování naučeného. Předpokládanou součástí takovýchto párových aktivit je i následná zpětná vazba učiteli – buď psaní vět, nebo krátkého textu o partnerovi, se kterým probíhala konverzace, nebo ústní sdělení jedné, nebo více informací celé skupině.
- Různost typů cvičení má také za cíl umožnit diferenciaci práce i v rámci jedné skupiny studentů. Pomalejší studenti začnou jednoduššími cvičeními, které zpracovávají písemně. Rychlejší studenti stihnou více cvičení, nebo můžou přejít rovnou k složitějším cvičením, nebo vynechat fázi psaní a rovnou je používat v jednoduché řízené konverzaci. Tímto způsobem – výběrově – je možné učebnici použít také pro falešné začátečníky, u kterých je předpoklad, že každý ze studentů umí trochu něco jiného a že některá cvičení by pro falešné začátečníky byla příliš jednoduchá nebo nudná.

Ad 2

- Předpokládáme, že mateřské jazyky studentů jsou různé. Učebnice se snaží co nejvíce podporovat vizuální vnímání, zapamatování přes obrázky, využívání obecných konceptů lidské komunikace (např. představování se, dialog v restauraci), vyvozování z již naučeného a z kontextu.
- Kombinací těchto přístupů jsou studenti schopni odvodit i význam českých slov, se kterými se setkávají poprvé. Díky tomu je čeština jazykem, jenž se studenti učí, ale také se v něm (alespoň částečně) učí.
- Zprostředkujícím jazykem předmluvy, obsahu, krátkého souhrnu české gramatiky a slovníků na konci učebnice i Quizletu je angličtina. Angličtina je také použita v občasných „překladatelských okénkách“ v jednotlivých lekcích.

Ad 3

- Studenti se chtějí během intenzivního kurzu hodně naučit, a to každý den, i během každé lekce, nicméně délka a intenzita kurzu má často za následek zvýšenou únavu a neschopnost přijímat stále nové a nové koncepty, témata a gramatické jevy. Kapacita vstřebávání a učení je pomalejší, než pokud by byl objem vyučovacích lekcí rozdělen do půlročního nebo ročního kurzu.
- Z toho vychází potřeba častého opakování nové slovní zásoby, frází, mnohočetné upevňování nové gramatiky a potřeba zařazovat odpočinkové aktivity ve formě her, jednodušších odpočinkových cvičení, videí, písniček a podobně. Prevencí únavy je také častější párové práce, při které není takový tlak na studentovu pozornost a umožňuje studentům klidný nácvik bez stresu z mluvení před celou skupinou, a také střídání aktivit zaměřených na různé typy jazykových dovedností.
- Odpočinkové a párové aktivity je možné najít jak v jednotlivých lekcích učebnice, tak v doplňkových cvičeních na Padletu (přístupná jsou přes QR kód na úvodní straně učebnice).

Předpoklady, ze kterých učebnice vychází

- Cílem kurzu je poskytnout studentům solidní jazykové základy tak, aby na nich mohli úspěšně stavět dál. Podpoření vnímání jazyka jako systému se soustředí především na slovesa. Pokud student pochopí a alespoň z části si osvojí pravidla pro rozdělení sloves do slovesných tříd a jejich časování, bude do velké míry schopen samostatně pracovat i s dalšími, novými slovesy.
- Studenti současně potřebují jazykové nástroje pro běžné komunikační situace během svého pobytu v České republice, tedy také jakousi malou konverzační příručku. Určité obraty a fráze potřebují ovládat bez hlubšího analytického porozumění. (Např. fráze Líbí se mi, Chutná mi – Ty nejsou v učebnici žádným způsobem analyzovány.) Používají je jako lexikální jednotky. Toto platí také ve velké míře také o výuce pádů. Aktivně a systematicky se studenti naučí pouze akuzativ singuláru a plurálu, jako lexikální jednotky si ale častým opakováním osvojí i mnoho prepozic s lokativem, genitivem a instrumentálem některých podstatných jmen: např. Studuju v Praze na univerzitě. Jdu do školy. Dám si kávu s mlékem. Zvídavým studentům je možné pády detailněji vysvětlit, seznámit je s pravidly koncovek, dát jim doplňková cvičení k vypracování.
- Studenti chtějí poznat své spolužáky, vyprávět o sobě, o své zemi a také dozvědět se něco o České republice. Učebnice je podporuje v tom, aby to zvládli alespoň částečně i česky, tzn. velmi limitovanými jazykovými prostředky. Usnadnit jim to mají texty, dialogy a předpřipravené dotazy s příkladovými odpověďmi, které slouží jako zdroj jazyka, který můžou v obměně a za pomoci nápodoby použít.
- Každý student je jiný. Předpokládáme, že skupiny jsou heterogenní nejen co do mateřského jazyka, ale i co do zkušenosti s cizími jazyky obecně, zkušenosti s flektivními jazyky, schopnosti analyzovat jazyk, ochoty akceptovat jinakost, rychlosti s jakou se studenti učí novému. Cílem učebnice je poskytnout komfortní zónu každému studentovi, ať už bude potřebovat více či méně času a bude více či méně analytický typ studenta.

Jazykové dovednosti

Čtení

Dialogy a texty jsou v učebnici velmi důležité, protože poskytují studentům příkladový jazyk, vzorové věty, které v malé obměně můžou použít, když mluví, nebo píšou o sobě a svém životě. Současně mají za cíl podpořit další konverzaci a umožnit studentům, aby se něco dozvěděli o České republice a životě Čechů.

Poslech

Součástí učebnice jsou i poslechová cvičení, která si můžou studenti přehrát přes QR kód. Pro učitele je možností, jak pustit poslechy buď vyhledání jména autorky učebnice na **Soundcloudu**, nebo případně použití QR kódu a zkopírování adresy do e-mailu. Poslechy mají za cíl zprostředkovat studentům novou slovní zásobu v jiném médiu a porozumět frázím, které již znají. Poslechy jsou většinou krátké a předpokládá se, že je student uslyší několikrát za sebou. Z **Padletu** je možné stáhnout si, nebo promítnout studentům transkripty poslechů, pokud je to potřeba. Studenti tak můžou učinit i sami doma.

Psaní

Je důležitou součástí procesu zapamatování si nově naučeného. Jako psaní můžeme označit již psaní jednotlivých slov, často je tedy využíváno i gramatických a lexikálních cvičení: studenti musí vybrat a napsat slovo, nebo tvar pod obrázek, nebo do věty. Jedná se v tomto případě tedy o pouhý opis.

Psaní v pravém slova smyslu – psaní zpráv, e-mailů a textů je v učebnici věnována velká pozornost, studenti píšou smsky, krátké e-maily. Ve většině případů nejprve pracují s příkladovým textem, na jeho základě potom doplňují jednotlivá slova, nebo věty a následně teprve píšou celý vlastní text.

Důraz je také kladen na formální zvládnutí písemné komunikace – způsob oslovení, jména ve vokativu, u titulů vždy používáme pane/paní, závěrečné loučící fráze, jméno – podpis, které nesmí chybět a najdeme ho (na rozdíl od některých jiných jazyků) až na konci e-mailu/smsky.

Mluvení

Již některá gramatická cvičení jsou připravena pro následné použití v řízené konverzaci.

Cílem je, aby si student daný jev a slovní zásobu lépe zapamatoval, ale především, aby nová slova vyslovil. Výslovnost, nebo obava ze špatné výslovnosti často blokuje mluvení. Chceme tedy, aby student dostal co nejvíce příležitostí slova a nové fráze vyslovit, a to nejprve v bezpečném prostředí. Ve chvíli, kdy si během párové práce, a třeba i s několika různými partnery, dostatečně nacvičí a procvičí své odpovědi, je vystaven menšímu stresu, pokud má mluvit před skupinou při zpětné vazbě na párovou aktivitu.

Gramatika

- Je představována jako prostředek, který nám pomáhá vyjádřit to, co chceme říct, díky gramatice získáme širší obzor a svobodu ve vyjádření. Přestože gramatika hraje v češtině důležitou roli a zdá se být všudypřítomná, nemusí student za každých okolností přesně vědět a analyzovat, jak je věta vystavěna.
- Učení probíhá po spirále – tzn. gramatické jevy se jako téma opakují, ale vždy s lehkým navýšením náročnosti.
- Ve většině případů je využitý přístup indukce – z jednotlivých příkladů, vět, které jsou představeny v dialozích a v textech a jejichž použití si studenti vyzkouší, se vyvozují následně obecné závěry. Očekává se tedy, že gramatické přehledy, které v učebnici také jsou, uvidí student až po tom, co mu bude daný jev představen v kontextu a také si ho jednoduchým způsobem vyzkouší v komunikaci. Příkladem může být již 1. lekce, ve které studenti používají věty: Jsem vegetarián. Odkud jsi? Petr je Čech., a teprve následně dochází ke shrnutí a systematizaci celého časování slovesa BÝT.
- Gramatika má v učebnici své důležité místo, ale komunikace a pochopení významu mají v učebnici vždy přednost před její analýzou.

Slovesa

- Po izolované výuce sloves BÝT, MÍT, JÍT výuka probíhá po jednotlivých slovesných třídách. Nejprve je představen typ -OVAT, vzápětí na něj navazují nepravidelná slovesa, posléze slovesa -AT a posledním typem je konjugace -IT. Toto řazení je motivováno dvěma faktory: frekventovaná nepravidelná slovesa se studenti systematicky naučí velmi brzo a dochází k menší chybovosti mezi konjugacemi -AT a -OVAT.
- Současně se v lekcích vedle systémové výuky sloves objevují další, izolovaná, slovesa, se kterými se student setká jako s lexikálními jednotkami (obvykle v 1. sg.)
- Co se týče času, studenti naučí nejprve přítomný čas, poté budoucí čas (složený, i budoucí čas sloves JÍT a JET – v přítomném času je již mají zažitá), v poslední lekci je letmo zmíněn čas minulý, a to především pro 1. sg.
- Předpokládáme, že studenti se učí tykat i vykat – vykájí učitel, tykájí spolužákům. Z tohoto důvodu je v samotných cvičeních, otázkách, dán přednost tvaru TY (aby nemuseli při párové práci měnit tvar slovesa).
- Při volbě mezi konkurenčními formami vyjádření libosti je v lekcích 1-5 dána přednost situačním slovesům LÍBÍ SE MI a CHUTNÁ MI. Studenti si je osvojí jako fráze v konkrétních situacích, v nichž se pravděpodobně budou jako cizinci nacházet. V poslední lekci se studenti seznámí s výrazem RÁD/RÁDA DĚLÁM, díky kterému si současně zopakují všechny konjugační typy. Záměrně se v učebnici nedozvědí o existenci slovesa MÍT RÁD.

Pády a předložky

- Od první lekce jsou studenti vedeni k tomu, aby rozpoznávali česká slova, i když jsou vyskoňována a vypadají vizuálně výrazně jinak. Současně si studenti všímají předložek, které nesou zásadní informaci o významu: Jsem z Prahy. Jsem v Praze.
- Očekáváme, že až na akuzativ sg. a pl. budou studenti vstřebávat další pády pouze díky jejich častému používání v kombinaci s určitými slovy. Předpokládáme tedy, že si student osvojí, např. káva s mlékem, jako jednu lexikální jednotku a bude schopen ji používat, i když mu pravidlo pro tvoření instrumentálu zůstane utajeno.

- U akuzativu sg. a pl. předpokládáme pasivní, ale i částečně aktivní osvojení, zvláště u tvrdých typů podstatných jmen, a postupné použití i v konverzaci.

Členění učebnice a vizuální stránka

Úvodní barevné stránky lekcí

Na úvod lekcí, pojmenovaných po barvách, se studenti můžou seznámit s novými slovy, která jsou v češtině spojena s danou barvou. Kromě atraktivní vizuální stránky, kterou barevné obrázky představují, může představená slovní zásoba sloužit k procvičování výslovnosti, hraní asociačních her, propojování s probranými slovesy a adjektivy, nebo pouze zvědavým studentům jako zajímavost a podnět k dalšímu učení. Na konci učebnice si asociaci slov/obrázků a barev studenti můžou zopakovat v **Barevném slovníku**.

Fonetika

Předpokládáme, že studenti chtějí a měli by alespoň rozumět lehce rozumět pravidlům české výslovnosti tak, aby díky nim byli schopni přečíst i neznámý text, např. název ulice. K tomu slouží na začátku učebnice tři strany fonetického souhrnu, který poskytuje základní přehled s dostatečným množstvím příkladů ilustrujících, jak výslovnost slov může ovlivnit význam.

Předpokládáme, že úvod do fonetiky bude představen studentům během prvního dne výuky, aby se k němu mohli buď sami, nebo s učitelem následně vracet.

Ve fonetickém úvodu dostanou studenti také šanci si nově nabytá fonetická pravidla procvičit i na neznámých slovech ve cvičeních.

Poslechové cvičení se soustředí na identifikaci souhlásek, samohlásek a jejich délky a na propojení zvukového a grafického vjemu. V dalších cvičeních se je úkolem studentů procvičit si znalost výslovnostních pravidel na neznámých slovech, jejichž význam ale budou z velké části schopni identifikovat, a také na stanicích pražského metra.